

การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสทาคก

นางเออนทิพย์ พระเสถียร

ศูนย์วิทยพัชการ

นิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตร ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

ISBN 974-566-757-9

011973

I15366017

An Analytical Study of Tale Types and Motifs in Pannasa Jataka

Mrs. Uenthip Peerasathien

A Thesis submitted in Partial Fulfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในบัญญัติศาสตร์

โดย

นางเอื้อนทิพย์ หิระเสถียร

ภาควิชา

ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ เกรียงไกรเพชร

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรบัณฑิต

[Handwritten signature]

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สรชัย พิศาลบุตร)

รักษาการในตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนรักษาการในตำแหน่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการ สอบวิทยานิพนธ์

[Handwritten signature]

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ วัชรวิทย์ ร่มเย็นนันทน์)

[Handwritten signature]

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต)

[Handwritten signature]

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ เกรียงไกรเพชร)

[Handwritten signature]

.....กรรมการ

(อาจารย์ อนุชา อรุณเวช)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์
ชื่อนิสิต
อาจารย์ที่ปรึกษา
ภาควิชา
ปีการศึกษา

การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสาตก
นางเอื้องทิพย์ พิระเสถียร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร
ภาษาไทย
2528

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสาตกฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 61 เรื่อง เปรียบเทียบกับดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นเมือง (The Types of the Folktale) และดัชนีอนุภาคนิทานพื้นเมือง (Motif-Index of Folk Literature) ซึ่งเป็นดัชนีที่รวบรวมและจัดจำแนกแบบเรื่องและอนุภาคของนิทานพื้นเมืองหลายประเภทจากดินแดนสำคัญทั่วโลก การวิเคราะห์นิทานปัญญาสาตกนี้มีสมมุติฐานว่านิทานเหล่านี้เป็นนิทานพื้นเมืองดั้งเดิมที่นำมาดัดแปลงให้เป็นชาตก

การวิเคราะห์แบบเรื่อง กระทำโดยแบ่งนิทานเป็นประเภท และวิเคราะห์ตามรูปแบบเปรียบเทียบกับแบบเรื่องในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นเมืองเป็นเรื่อง ๆ ไป ผลของการวิเคราะห์ปรากฏว่า นิทานในปัญญาสาตก แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งมีแบบเรื่องปรากฏในดัชนี ได้แก่ นิทานส่วนใหญ่ในประเภทนิทานทรงเครื่อง นิทานอุทาหรณ์ นิทานมุขตลก และนิทานปริศนา ซึ่งมีเนื้อหาเป็นนิทานทางโลก กลุ่มหนึ่งไม่มีแบบเรื่องปรากฏในดัชนี ได้แก่ นิทานศาสนาส่วนใหญ่ หรือเรียกว่านิทานทางธรรมและอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มผสม กล่าวคือ เนื้อเรื่องบางตอนมีแบบเรื่องปรากฏในดัชนี บางตอนไม่มีแบบเรื่องปรากฏในดัชนี ซึ่งตอนที่ไม่มีแบบเรื่องปรากฏในดัชนีนี้มักเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางศาสนา นิทานเรื่องหรือตอนที่ไม่มีแบบเรื่องปรากฏในดัชนี หรือที่มีเนื้อหาเป็นนิทานทางโลกนี้ สันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากนิทานพื้นเมืองดั้งเดิม นำมาแต่งเติมเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ให้เป็นชาตก ส่วนนิทานที่ไม่มีแบบเรื่องปรากฏในดัชนีหรือนิทานทางธรรมนั้น ยังไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นนิทานพื้นเมืองหรือไม่ โดยอาจเป็นนิทานที่เรียบเรียงขึ้นใหม่เพื่อสั่งสอนศาสนา โดยเฉพาะ หรือเป็นนิทานพื้นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะประเภท เฉพาะถิ่น

การวิเคราะห์อนุภาคกระทำตามบทบาท พฤติกรรมของตัวละคร และความ

มหัศจรรย์ที่เกี่ยวข้องกับตัวละครในนิทานแต่ละประเภท เปรียบเทียบกับอนุภาคในคัมภีร์
อนุภาคนิทานพื้นเมืองผลการวิเคราะห์อนุภาค ทำให้เห็นถึงค่านิยมและวัฒนธรรมของชน
 ผู้เป็นเจ้าของนิทาน ได้แก่ ความปรารถนาจะประสบความสำเร็จโดยง่าย ความ
 ปรารถนาจะเอาชนะธรรมชาติ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับเทพเจ้า ความเชื่อในสวรรค์
 ว่าเป็นสถานที่ลวงงามสุขสบาย ความเชื่อในเทพเจ้าว่ามีอำนาจลิขิตชีวิตมนุษย์ ธรรม-
 นีเยมประเพณีต่าง ๆ อย่างเช่น การออกป่าบำเพ็ญพรต การสร้างโรงงาน การ
 เสี่ยงราชรถเลือกกษัตริย์ ความนับถือพร้าหมณ์ และความเชื่อทางโหราศาสตร์ ค่านิยม
 คังกล่าวแสดงสัญชาตญาณและความปรารถนาของมนุษย์ทั่วไป ส่วนวัฒนธรรมแสดงลักษณะ
 สังคมอินเดียโบราณอย่างเห็นได้ชัด แสดงว่าผู้เรียบเรียงปัญญาสาตก ซึ่งนำนิทานมา
 จากคัมภีร์ภาษาบาลีและสันสกฤตนั้น มิได้เปลี่ยนแปลงแก่นิทานจากของเดิมมากนัก

วิทยานิพนธ์นี้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการรวบรวมนิทานพื้นเมืองไทย จัดทำ
 คัมภีร์แบบเรื่องและคัมภีร์อนุภาค เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบในระหว่าง
 นิทานพื้นเมืองไทยด้วยกันหรือระหว่างนิทานพื้นเมืองไทยกับนิทานจากเขตนอื่น ทั้งค้นคว้า
 ที่มาของนิทานศาสนาหรือนิทานทางธรรมที่มีแบบเรื่องเฉพาะตัว แยกต่างไปจากแบบเรื่อง
ในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

folktales adapted to Jataka by adding the story of Bodhisattva. On the other hand, tales whose types are unlike those in the index cannot be considered folktales. They are tales written for the purpose of religious teaching or folktales with individual patterns from certain areas.

In analysing motifs, roles and behaviours of the characters, including their marvels, in each kind of tales are considered in comparison to motifs in Motif-Index of Folk Literature. Motif analysis shows certain values and traditions of people to whom the tales belong. It reveals the desire for easy success, the desire to control nature, a close relation between man and god, the belief that heaven is a place of beauty and happiness, the belief in god's power in controlling human life, certain traditions such as the practice of asceticism in the forest, the building of charity house, the selection of king by royal vehicle, the respect of brahman, and the belief in astrology. Those values are instincts and desires of man in general while the traditions specifically to the ancient Indian society. The latter characteristic shows that, as Paññasa Jataka originated from Pali and Sanskrit scriptures, its author did not change much of the tales.

It is advised that Thai folktales should be further collected and categorized and that types as well as motifs should be indexed for comparison between Thai folktales or between Thai folktales and those from other areas. The study of the origin of particular religious tales differing from The Types of the Folktales is suggested as well.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิ่งแก้ว อัครถาวร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิยะดา เหล่าสุนทร ซึ่งได้เมตตาให้คำปรึกษา แนะนำ และให้ยืมหนังสืออันจำเป็นและมีประโยชน์ยิ่งต่อวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร ที่ได้สละเวลาอันมีค่า มาช่วยตรวจแก้ ข้อบกพร่องและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ วัชรวิกรมยัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต และอาจารย์ ญาคา อรุณเวช กรุณาอ่านและทักท้วงข้อบกพร่องในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้รับความเอื้อเฟื้อในกิจการพิมพ์ จากนายสงคราม เอนอิง และ น.ส. สายทิพย์ ยาศิริ และได้รับการช่วยเหลือส่งเสริม ทั้งกำลังกายกำลังใจจากครอบครัวอันเป็นที่รัก ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณของท่านอาจารย์และผู้ช่วยเหลือทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
ความมุ่งหมายของการศึกษา	7
ขอบเขตของการศึกษา	8
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	10
บทที่ 2 การจัดระเบียบในดัชนีแบบเรื่องนิทานพื้นเมือง	12
แหล่งที่มาของนิทานพื้นเมือง	13
หัวข้อแบบเรื่อง	15
บทที่ 3 การวิเคราะห์แบบเรื่องในปัญญาสชาดก	20
การแบ่งประเภทนิทาน	20
1. นิทานศาสนา	21
2. นิทานทรงเครื่อง	30
3. นิทานอุทาหรณ์	98
4. นิทานมุขตลก	102
5. นิทานปริศนา	106
สรุปการวิเคราะห์แบบเรื่อง	112
บทที่ 4 การจัดระเบียบในดัชนีอนุภาคนิทานพื้นเมือง	117
แหล่งที่มาของนิทานพื้นเมือง	117
การเรียบเรียงอนุภาค	122
กลุ่มอนุภาคและหัวข้อของกลุ่ม	124

	หน้า
บทที่ 5 การวิเคราะห์ทัศนภาคในปัญญาสชาดก	135
1. นิทานศาสนา	135
2. นิทานทรงเครื่อง	148
3. นิทานอุทาหรณ์	197
4. นิทานมุขตลก	199
5. นิทานปริศนา	202
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ	217
บรรณานุกรม	220
ภาคผนวก ก. รายการแบบเรื่องและอนุภาคของนิทานในปัญญาสชาดก	224
ภาคผนวก ข. รายชื่อนิทานในปัญญาสชาดกแยกตามประเภทนิทาน	243
ภาคผนวก ค. รายชื่อนิทานในปัญญาสชาดกแยกตามผลการเปรียบเทียบ แบบเรื่องกับคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง	245
ประวัติผู้วิจัย	247

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย